

Kapitola 7

Spojené státy americké v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Loňská kapitola této publikace věnovaná vztahům se Spojenými státy uzavírala konstatováním, že po otřesu spojeném s rozhodnutím Obamovy administrativy přehodnotit plány na vybudování třetího pilíře protiraketové obrany ve střední Evropě byl v roce 2011 nalezen a oboustranně internalizován nový referenční rámec vzájemných vztahů, tvořený pilířem bezpečnostním, pilířem ekonomickým a pilířem spolupráce v oblasti šíření lidských práv a norem demokratického právního státu. Naznačoval-li ještě tehdy ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, že nástupem Obamovy administrativy a změnou americké strategie došlo ve vzájemných vztazích k jistému ochlazení,¹ v roce 2012 se nechal slyšet, že se tyto vztahy „v poslední době... na nejvyšších úrovních utužily... [s čímž] jsme velice spokojeni“.² Tato slova přitom zazněla v reakci na znovuzvolení Baracka Obamy americkým prezidentem, které nepochybně českým atlantistům přineslo jisté zklamání. V této souvislosti je třeba zmínit, že ačkoliv Obamův protikandidát z republikánského tábora Mitt Romney kritizoval stávající americkou administrativu za ústupky vůči Moskvě a za „opuštění“ *středoevropských spojenců*,³ přičemž zvlášť vyzdvihoval téma protiraketové obrany, o České republice jako takové se během své kampaně zmiňoval, např. ve srovnání s Polskem, které i navštívil, jen velmi okrajově. Kromě toho se lze opodstatněně domnívat, že ani jeho zvolením by nedošlo k zásadní změně americké velké strategie ve smyslu opuštění pacifického kurzu a zdůraznění významu střední a východní Evropy, neboť tato strategie je diktována strukturálními determinanty americké zahraniční politiky i z Washingtonu obecněji vnímanou zabezpečeností evropského kontinentu včetně střední a východní Evropy.⁴

Vedle trvajících rozpaků atlantistů z amerického *driftování* spojeného s „vyklížením“ Evropy (během svého listopadového setkání se svým americkým protějškem Leonem Panettou ministr obrany Alexandr Vondra mj. uvedl, že ČR plní všechny své alianční závazky a doufá, že na pozadí škrtů v obranném rozpočtu jim budou dostávat

i USA)⁵ lze i empiricky ve vzájemné relaci sledovat pozitivní vývoj vyjádřitelný intenzitou interakcí týkající se řady stávajících i nových „menších témat“ zapadajících do výše zmíněného rámce. Tím bylo mj. snižováno riziko nepříznivých důsledků dopadu možného zrušení tendru na dostavbu jaderné elektrárny Temelín (JETE), který zůstal v roce 2012 vzhledem k účasti společnosti Westinghouse ve vzájemných vztazích tématem ústředním.

Vývoj vzájemné relace doprovázela i v minulém roce od ustoupení plánů na výstavbu radarové stanice v Brdech pokračující depolitizace, resp. absence politické debaty o tom, jakým způsobem by se ČR měla k USA vztahovat jak obecně, tak v rovině konkrétních témat. Potvrdila to, zdá se, i prezidentská kampaň v ČR. Protože hlava státu dle Ústavy sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy a je vrchním velitelem ozbrojených sil, součástí řady předvolebních debat, jež se během podzimu uskutečnily, byla i oblast zahraniční a bezpečnostní politiky. Vztahy mezi ČR a USA nicméně nebyly tématem klíčovým ani kontroverzním. Všichni relevantní kandidáti se shodli na záhodnosti euroatlantického směřování ČR. Výrazné atlantistické sklony ve veřejných vystoupeních jeví především Přemysl Sobotka (ODS) a Jan Fischer (Sobotka zalitoval zrušení plánu na vybudování radarové stanice na českém území a vyjádřil otevřeně přání, aby se novým americkým prezidentem stal M. Romney, oba kandidáti se vyslovili v neprospěch posilování unijní Společné bezpečnostní a obranné politiky, neboť ta by podle jejich názoru – nutno podotknout, že rozhodně nesdíleného dnešní americkou vládou – rozkotávala NATO). Tradiční směs atlantismu a kontinentalismu potom charakterizovala vyjádření Schwarzenbergova (TOP 09), podle očekávání kontinentalisticky se projevoval Jiří Dienstbier (ČSSD) a svéráznou směs kontinentalismu a neokonzervatismu (zejména vzhledem k arabskému světu a iránskému jadernému programu) představil pozdější vítěz prezidentského klání Miloš Zeman (SPOZ). (V souvislosti s předvolební kampaní stojí za zmínku, že dva z kandidátů ji rozšířili na území USA. Úřadující ministr zahraničních věcí Schwarzenberg se při své zářijové návštěvě, viz níže, sešel s krajany a bývalý předseda vlády Fischer přiletěl, aby se zde setkal mj. s doyenem americké zahraniční politiky Henry Kissingerem nebo vlivným republikánským senátorem a bývalým neúspěšným prezidentským kandidátem Johnem McCainem. Zatímco Schwarzenberg se snažil především oslovit zámořský elektorát, Fischerova cesta měla za cíl zejména signalizovat českému voličstvu, že Fischer je v zahraniční politice zběhlý a lze jej považovat za politickou „těžkou váhu“.) Připomeneme-li ke konstatování pokračující depolitizace agendy skutečnost, že Koncepce české zahraniční politiky (2011) sice v kapitole věnované vztahům s USA vyzdvihla jejich význam a hodnotový základ, ale nijak nekonkretizovala, jakým způsobem budou v příštích letech rozvíjeny, lze uzavřít, že se česká zahraniční politika ve vztahu k USA uskutečňuje z velké části *setrvačně*, popř. *reaktivně* (příčemž reakce na americké iniciativy je ze strany českých zahraničněpolitických aktérů převážně kladná) a *improvizovaně*.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

V úvodu zmíněnou intenzitu interakcí dokládá následující přehled návštěv na vysoké úrovni. V lednu navštívil USA ministr obrany A. Vondra (23.–24.), který zde jednal se svým americkým protějškem Leonem Panettou a vystoupil s přednáškou na téma transatlantických vztahů v Atlantic Council. Vondra také na české ambasádě zahájil konferenci Czech Defence Seminar, již se zúčastnili zástupci českého zbrojního průmyslu, kteří do USA přicestovali jako součást ministra doprovodu. Na konci března byl v USA ministr zdravotnictví Leoš Heger, který mj. v Chicagu zahájil Česko-americké technologické dny zaměřené na bio- a nanotechnologie. Ministr Vondra se se svým protějškem Panettou následně sešel znovu během velké „ministeriády“ NATO v Bruselu (18.–19. dubna). V jejím průběhu mělo dojít i ke schůzce ministra zahraničních věcí Schwarzenberga s Hillary Clintonovou, ta byla nicméně později zrušena. Později v dubnu (24.) zavítal do Prahy americký ministr energetiky Steven Chu a jednal zde s ministrem průmyslu a obchodu Martinem Kubou. Prezident Václav Klaus a ministři Schwarzenberg a Vondra se poté v květnu zúčastnili summitu NATO v Chicagu (20.–21.). Prezident tradičně spojil svou cestu do USA s přednáškami na půdě místních think tanků – v tomto případě Heartland Institute na osvědčené téma „globálního oteplování“ a v Chicago Council on Global Affairs, kde přednesl jakési „liberální osmero“ pro nápravu EU. Prezident i ministr zahraničních věcí zavítali do USA znovu v září, kde se oba již tradičně zúčastnili zasedání Valného shromáždění OSN. Schwarzenberg v týdnu předtím (21.) jednal ještě s resortní kolegyní H. Clintonovou. V říjnu se měl na pracovní cestu do USA spolu se skupinou podnikatelů vypravit ministr Kuba, návštěva byla však nakonec posunuta na únor 2013. V listopadu navštívil Washington (19.–21.) znovu ministr Vondra, jenž zde jednal se svým protějškem L. Panettou. Na začátku prosince (3.) se v Praze otočila na bleskové návštěvě před „ministeriádou“ NATO v Bruselu již odcházející H. Clintonová. Setkala se s premiérem Petrem Nečasem, ministrem Schwarzenbergem, ale i s předsedou opoziční ČSSD Bohuslavem Sobotkou a stínovým sociálnědemokratickým ministrem zahraničních věcí Lubomírem Zaorálkem. Do přehledu významných setkání je nakonec třeba zahrnout i schůzku uskutečněnou v rámci Strategického dialogu (mezi resortní platformy MZV a State Department) mezi prvním náměstkem Jiřím Schneiderem a vrchním ředitelem evropské a eurasijské sekce Philem Gordonem (28. března). Naproti tomu k setkání v rámci High-Level Defense Group mezi obrannými resorty v uplynulém roce nedošlo.

Bezpečnostní vztahy

Přehled agendy zahajují již tradičně bezpečnostní vztahy. V této doméně byla stálým tématem pokračující přítomnost českých jednotek v Afghánistánu. ČR se dlouhodobě hlásí k postupu *in together, out together* (vycházejícímu z racionálně nasazení v Afghánistánu především jako prostředku k utužení transatlantické vazby, resp. vazby na USA). V tomto kontextu lze vnímat příslib ministra Vondry během lednové návštěvy Washingtonu, že ČR bude v Afghánistánu vojensky působit i v následujících dvou letech (během roku bylo postupně a dle plánu ukončováno působení Provinčního re-

konstrukčního týmu v Lógaru). Opoziční ČSSD se proti tomuto prohlášení ohradila s tím, že dosud neproběhla vnitropolitická debata a o pokračujícím mandátu nebylo rozhodnuto. („*Hovořit v tento moment o prodlužování mandátu se [...] jeví jako nadvýsost nezodpovědné a zbrklé,*” uvedli ve společném prohlášení stínoví ministři zahraničních věcí a obrany Lubomír Zaorálek a Jan Hamáček.)⁶ Mandát pro nasazení v ISAF pro léta 2013–2014 byl nicméně nakonec Parlamentem ČR v červnu skutečně přijat (viz kapitola *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*). V kontextu probíhající alianční diskuse o nutnosti zajištění interoperability spojeneckých jednotek po ukončení stávajícího působení v Afghánistánu (2014) nabídl během své listopadové cesty do Washingtonu ministr Vondra také k dispozici výcvikové prostory AČR.

Během setkání při dubnovém zasedání NATO ministři Vondra a Panetta dále podepsali meziresortní dohodu o vzájemném pořizování materiálu a služeb pro účely obrany. Podle Vondry – který zdůraznil, že jsme po Polsku teprve druhá postkomunistická země, jíž se podařilo podobnou dohodu sjednat (celkově má tyto dohody s USA podepsáno přes dvacet zemí světa) – šlo přitom o vůbec nejdůležitější věc, jež se za poslední rok ve vztazích s USA podařilo dosáhnout.⁷ Zavřela se tak dlouhá jednání započatá již v době vstupu ČR do NATO, která však dlouho blokovala česká legislativní úprava příkazující nákup zbrojního materiálu přes prostředníka. Po jejím zrušení v roce 2011 byla jednání o zbrojní dohodě, oboustranně usnadňující vstup do výběrových řízení na dodávky materiálu armádním a dalším bezpečnostním složkám odstraněním preferencí pro domácí průmysl, obnovena a nabrala značné obrátky. Premiér Nečas o dohodě jednal s prezidentem Obamou hned během své říjnové návštěvy v USA, posléze byla jedním z hlavních témat Vondrovy a Panettovy schůzky v lednu (a právě z tohoto důvodu doprovázela Vondru v USA skupina českých zbrojařů). Více než rok od podpisu zůstává nicméně potenciál dohody pro český průmysl nevyužit. Česká strana sázela v tomto směru především na kapacity státního podniku Letecké opravny Malešice (LOM), které by se mohly zapojit jako dodavatel do procesu údržby a modernizace vrtulníků Mi-17, jež americká armáda pořizuje pro Afghan Special Mission Wing.

Pokročila rovněž jednání o tzv. Mnohonárodním středisku leteckého výcviku (MATC), které bylo na summitu NATO v Chicagu (2012) zařazeno do prvního pilíře projektů tzv. chytré obrany (*smart defense*). Funkcí střediska, jež by mělo být uvedeno do provozu v letech 2015–2016, bude výcvik pilotů vrtulníků Mi a pozemního personálu pro členské a partnerské země NATO včetně Afghánistánu (právě LOM se již na výcviku afghánských pilotů podílí). Nutno vyzdvihnout, že nejde o dvoustrannou, ale mnohostrannou iniciativu, na níž se podílí vedle ČR a USA ještě Chorvatsko, podpořilo ji Slovensko a Lotyšsko a jednání během minulého roku pokračovala i s Maďarskem a Litvou. Česká strana však zdůrazňovala, že bez americké podpory by vznik střediska, jemuž podle prestižní americké pilotní akademie poněkud nadneseně přezdívala „Top Gun pro vrtulníky“, nebyl možný.⁸ Zároveň musela přistoupit na změnu jeho architektury – středisko patrně vznikne spíše jako flexibilní, prostorově na jednom místě neukotvená platforma, čímž nenaplní původní záměr „připoutat“ USA ke střední Evropě prostřednictvím stále americké vojenské přítomnosti v centru leteckého výcviku v Pardubicích.

V této souvislosti lze připomenout, že podle dokumentu zveřejněného jako součást tzv. *Global Intelligence Files* (fakticky asi pěti milionů emailů poradenské společnosti Stratfor) v roce 2012 se měli diplomaté na české ambasádě ve Washingtonu vyjádřit v tom smyslu, že Obamovo rozhodnutí revidovat plány protiraketové obrany „prakticky zlikvidovalo“ vzájemné vztahy a ČR „potřebuje americkou vojenskou přítomnost na svém území“.⁹ Podle analytičky společnosti Stratfor ji rovněž informovali o tom, že předkládají plán na společné pořízení amerických letounů F-16 několika zeměmi střední a východní Evropy (američtí instruktoři by tak byli jednou z možností, jak americkou vojenskou přítomnost v regionu zajistit), což není bez zajímavosti v kontextu pozdějších jednání o prodloužení pronájmu letounů JAS-39 Gripen, jejichž vedením byl rozhodnutím vlády pověřen ministr obrany 1. 2. 2012 (viz kapitola *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*).

Energetika a ekonomické vztahy

Vzhledem k plánované dostavbě JETE a účasti společnosti Westinghouse v tendru je v posledních letech jedním z relativně nových a přesto klíčových témat vzájemných vztahů energetika. Samotný Temelín hrál při vzájemných schůzkách nepochybně významnou roli, byť si obě strany dávaly pozor, aby nevyvstaly pochybnosti týkající se rovného přístupu k účastníkům soutěže. Ministr Schwarzenberg tak před posléze zrušenou schůzkou s H. Clintonovou v dubnu prohlásil, že „se všemi třemi [stranami] mluvíme na stejné úrovni“,¹⁰ ministr Kuba po setkání s americkým ministrem energetiky S. Chu ujišťoval, že tendr je zcela transparentní, a vyzdvihl význam zapojení českých firem do budoucí dostavby¹¹ (Westinghouse se v uplynulém roce skutečně snažil paletu budoucích možných dodavatelů v ČR rozšířit a snížit tak náskok zejména česko-ruského konsorcia MIR.1200 dohodami s firmami Metrostav, Česká strojírenská společnost Vítkovice nebo Hutní montáže) a po prosincové návštěvě Clintonové, kdy zdůraznila technologickou spolehlivost a oboustrannou výhodnost nabídky Westinghouse (pracovní místa v USA a diverzifikaci zdrojů energie v ČR), vystoupil premiér Nečas s neutrálním sdělením, že vyhraje nejlepší nabídka. Předseda opoziční ČSSD Sobotka po setkání s americkou ministryní zahraničních věcí zmínil, že klíčovou je garance finální ceny a termínu dokončení. Strana zelených označila návštěvu Clintonové (podle zdroje ČTK v české diplomacii načasované s ohledem na kalendář temelínského tendru) za nátlak, který je druhem korupce.¹² Jak však zároveň dokládají kabelogramy odesílané z americké ambasády v Praze a zveřejněné serverem WikiLeaks, představitelé (dominantně atlantistického) zahraničněpolitického establishmentu (s významnou výjimkou v podobě prezidenta) jasného favorita v tendru měli.¹³

Energetická agenda se nicméně zdaleka neomezovala pouze na samotný tendr, byť jím byla z nemalé části podmíněna. Během roku pokračovala jednání o zřízení centra pro civilní jadernou spolupráci při pražské ČVUT. Centrum bylo zmíněno jako jeden z hlavních krátkodobých cílů vzájemné spolupráce již při setkání předsedy vlády Nečase a prezidenta Obamy v říjnu 2011 a podle H. Clintonové by se mělo stát „kontaktní burzou“ vědecké spolupráce.¹⁴ Memorandum o založení centra, jehož fungování bude ze dvou třetin financovat americká strana, bylo podepsáno v červnu 2013.¹⁵ V prosinci 2012 roku vedle toho podepsal ministr Kuba a velvyslanec Norman Ei-

sen memorandum o porozumění v oblasti jaderné energetiky mezi MPO a americkým ministerstvem energetiky, na jehož základě bylo za účelem průmyslového výzkumu v oblasti technologie vysokoteplotních reaktorů chlazených solemi jadernému centru v Řeži předáno asi 75 kilogramů solného chladiva z americké národní laboratoře v Oak Ridge (Tennessee).¹⁶ Již tradičně se na MZV za spolupřátání Ústavu mezinárodních vztahů v Praze a tentokrát i francouzské Fondation pour la Recherche Stratégique uskutečnila v dubnu konference a uzavřený expertní seminář (za účasti velvyslance Eisena) k tzv. Pražské agendě – zahrnující témata jaderného odzbrojení, kontroly zbrojení, (ne)šíření jaderných zbraní a jaderné bezpečnosti –, která navázala na Obamův pražský projev z roku 2009. Nakonec, na základě memoranda mezi Ministerstvem vnitra ČR a americkým ministerstvem energetiky poskytly USA české straně, konkrétně Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), mobilní zařízení na detekci jaderných materiálů,¹⁷ které by mělo být praktickým prostředkem k zabraňování jejich šíření.

„*Táhne se to straně a bude se to ještě táhnout. Stanoviska jsou hodně odlišná,*“¹⁸ komentoval ministr zahraničních věcí Schwarzenberg vývoj jednání o dohodě o investicích mezi ČR a USA, v uplynulém roce ve vzájemné relaci jednoznačně nejspornějšímu bodu. Dohodu, uzavřenou v roce 1991 (s dodatkovým protokolem podepsaným v roce 2003), Česká republika vnímá jako nevýhodnou, neboť umožňuje americkým podnikatelským subjektům vstupovat do arbitrážních řízení v okamžiku, kdy nabudou pocitu, že byli omezeni v účasti na *soutěžích* o veřejné zakázky. Po naléhání české strany byla dohoda v roce 2011 otevřena, hned na začátku roku 2012 ji nicméně navrhlo ministerstvo financí vypovědět s tím, že dosavadní jednání byla bezvýsledná. Vláda sice vzápětí rozhodla, že dohodu (která má desetiletou výpovědní lhůtu) prozatím neukončí,¹⁹ nicméně ani pokračující expertní jednání nepřinesla během roku žádný výsledek. Zásadní změnu podmínek však znamenala zprvu uvažovaná, a v polovině roku 2013 již skutečně započatá jednání o Transatlantické dohodě o obchodu a investicích (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) mezi EU a USA. Česká strana se proto rozhodla vyčkat, zdali bude připravovaná dohoda investice v členských státech mající s USA podobné investiční smlouvy upravovat, a dvoustranná jednání v této věci tak byla alespoň dočasně odložena.

Z hlediska bilance ekonomických vztahů zůstaly USA v roce 2012 významným investorem (s 81 mld. Kč odpovídajícími přibližně 5 % přímých zahraničních investic se umístily na celkově osmé příčce). Pro ČR jsou rovněž stále druhým největším vývozním trhem mimo EU a v roce 2012 pokračoval trend rostoucí aktivní obchodní bilance nastartovaný v roce předešlém.²⁰

Tabulka 1: Obchodní výměna s USA v roce 2012 (v mil. USD)

Vývoz	3 580,6
Dovoz	3 132,4
Obrat	6 713,0
Obchodní bilance	448,2

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Český statistický úřad.

Tomu odpovídá i role jedné z dvanácti prioritních zemí, která byla USA přiřčena v nové české Exportní strategii (2012).²¹ MZV se rovněž pokusilo dále zvýšit objem vývozu do USA zpracováním manuálu pro exportéry.²² Pokračoval i Ekonomický a obchodní dialog mezi ČR a USA, zahájený v roce 2010 s cílem posílit vzájemnou obchodní výměnu, k čemuž slouží každoročně připravovaný akční plán vytyčující prioritní oblasti spolupráce.

Lidská práva, kulturní diplomacie a další agenda

Kontroverze stran dohody o investicích nejen nepoškodila spolupráci v zavedených oblastech vzájemných vztahů, z nichž dosud nebyla zmíněna jen lidská práva a transformační politika, u kterých stojí vedle stávajících modalit spolupráce za zmínku především založení *Vaclav Havel Journalism Fellowship* při Rádiu Svobodná Evropa (RFE/RL) pro novináře zejména ze zemí východní Evropy, kde je omezena svoboda projevu (první recipient stipendia pocházel z Běloruska), ale nezabránila ani otevření spolupráce v oblastech nových. V této souvislosti lze zmínit především dohodu o konzulárním zastoupení USA v Sýrii. (V názoru na to, jakým způsobem na tamní dění reagovat, zastávalo české MZV ve srovnání s některými jinými členskými státy EU spíše opatrnější postoj, který v zásadě odpovídal rezervované pozici Obamovy administrativy.) Po uzavření diplomatické mise v Damašku zajišťovalo konzulární služby pro Spojené státy nejprve Polsko, nicméně po rozhodnutí Varšavy uzavřít v zemi z bezpečnostních důvodů svůj zastupitelský úřad a na americkou žádost z konce července byla připraveno a podepsáno (10. srpna) memorandum o poskytování konzulárních služeb právě s ČR. Za tímto účelem byl na českém ZÚ o jednoho diplomata posílen konzulární personál. Vedlejším důsledkem dohody z pohledu české diplomacie potom bylo mj. i posílení vazeb na americké politiky, kteří se zajímali o osud amerických občanů (zejména novinářů) původem z jejich volebních okrsků. V roce 2012 byla rovněž po několikanásobném odkladu otevřena (19. července) pražská pobočka amerického Aspen Institute zaměřená svou činností na rozšiřování prostoru pro debatu o účinnosti a zlepšování veřejných politik. Genealogie pobočky sahá až do doby jednání o umístění amerického radaru v ČR a obecně snah o zvýšení amerického zájmu o střední Evropu (viz minulá vydání této publikace).

Poslední tradičně pokrývanou tematickou oblastí vzájemných vztahů je kultura. ZÚ Washington a České centrum v New Yorku realizovaly řadu tradičních projektů, např. pouliční festival v New Yorku, jehož první ročník se uskutečnil již v roce 1998, nebo letní cyklus filmových projekcí „Summer on the Roof“, tradičních projektů s novým obsahem (zde stojí za zmínku zejména přehlídka filmů Miloše Formana uspořádaná ambasádou ve Washingtonu u příležitosti režisérovy osmdesátých narozenin s promítáními i v New Yorku nebo Anchorage a doprovodnými akcemi ve spolupráci s American Film Institute nebo Kongresovou knihovnou, která se uskutečnila v září a říjnu coby třetí ročník festivalu „Vzájemné inspirace, Mutual Inspirations“²³ i projektů jednorázových. Mezi těmito lze připomenout řadu akcí věnovaných na sklonku roku 2012 zesnulému bývalému prezidentu Václavu Havlovi, mj. semináře na NYU („Péče o odkaz Václava Havla“), Lincoln Center, Kolumbijské univerzitě (zde ve spolupráci s Centrem současného umění DOX), projekt Freedom of Ex-

pression in the Contemporary World (připomínající jak Václava Havla, tak Miloše Formana), či pásmo „Vaclav Havel: President, Citizen, Artist“ uspořádané v polovině listopadu zastupitelským úřadem ve spolupráci s The Vaclav Havel Library Foundation, která právě v tomto roce zahájila svou činnost (jako samostatný subjekt přímo nespojený s Knihovnou Václava Havla v Praze, byť první zprávy hovořily o otevření její pobočky v USA). V České národní budově v New Yorku se rovněž v říjnu představilo město Brno, významnou součástí prezentace byl seminář věnovaný slavné vile Tugendhat. Po několika letech oprav a přemístění mimo záplavovou oblast bylo znovu otevřeno (14. července) české a slovenské muzeum v Cedar Rapids ve státě Iowa, jedním z významných sídel krajanské komunity v USA. Česká republika na rekonstrukci přispěla částkou 10 mil. Kč.

IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VŮČI USA

Podobně jako v minulých letech se vzhledem ke komplexitě vzájemné relace na procesu utváření české zahraniční politiky podílela celá řada aktérů. Tradičně nejdůležitější roli mezi ministerstvy hrálo Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. Mezi organizačními složkami MZV lze potom zmínit zejména ZÚ Washington a Generální konzuláty v New Yorku, Los Angeles a Chicagu, na pražském ústředí potom Odbor amerických států (OAS), sekci NM1, Odbor bezpečnostní politiky (OBP), Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP), velvyslanec se zvláštním posláním pro energetickou politiku a zmocněnce pro vědu a technologie při Kanceláři strategie a plánování (KSAP), coby příspěvkovou organizaci potom newyorskou pobočku Českých center a jako veřejnou výzkumnou instituci, založenou MZV, Ústav mezinárodních vztahů. V závislosti na tematické oblasti však byla činná i další ministerstva. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) sehrávalo klíčovou roli v části relace věnované ekonomickým tématům, průřezové bylo potom téma dohody o investicích, do kterého bylo vedle MZV a MPO zapojeno i Ministerstvo financí ČR a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Vláda jako celek potom např. projednala novou zbrojní dohodu (která je smlouvou meziresortní a nepodléhala tak podpisu prezidenta, již tradičně působícího poněkud stranou ostatních aktérů a cestujícího do USA za účelem multilaterálních událostí – summit NATO či zasedání Valného shromáždění OSN – a/nebo přednášek v amerických think tancích). Vláda rovněž v dubnu schválila plán na vybudování nového zastupitelského úřadu ve Washingtonu. Stavba, jejíž náklady jsou odhadovány na půl miliardy Kč, by mohla být zahájena v roce 2014 (a hrazena z prodeje nemovitostí v zahraničí, jež se v současnosti nacházejí ve vlastnictví českého státu). Zcela tradiční (a spíše méně významnou) roli sehrával i Parlament ČR. Nakonec nelze pominout řadu státních příspěvkových organizací, kromě Českého centra např. CzechTrade s pobočkou v Chicagu, CzechInvest s pobočkami v New Yorku a v Silicon Valley a CzechTourism v New Yorku, a různorodých veřejných a nestátních aktérů (město Brno, ČVUT nebo Americká obchodní komora v ČR).

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI USA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Pokračující standardizace vzájemných vztahů (ve srovnání s jejich někdejší výraznou politizací a aktivizací spojenou s tématem protiraketové obrany) se podobně jako v roce 2011 promítla do omezené tematizace agendy těchto vztahů v mediálním a veřejném prostoru. Jednoznačně nejvýznamnějším tématem byla dostavba JETE, která ve zpravodajství týkající se dvoustranných vztahů s USA do značné míry zastínila ostatní témata. Za hlavní či jeden z hlavních bodů téměř každé pracovní návštěvy tak byla uváděna právě účast Westinghouse v jaderném tendru, což podle zdrojů z MZV bylo poněkud zavádějící (byť např. prosincovou návštěvu Hillary Clintonové si lze bez tohoto kontextu stěží představit).

ZÁVĚR

Dvoustranné vztahy s USA se v roce 2012 vyznačovaly množstvím a různorodostí témat, které však byly oběma stranami řazeny do společného kognitivního rámce. Byly to vztahy bez přehnaných očekávání a následného zklamání menšího z partnerů, zažitého v minulosti. Ani možnost prohry Westinghouse či úplného zrušení tendru na dostavbu JETE nehrozí proto zásadním otřesením, byť se česká diplomacie musí připravit na to, že konec tendru (ať už dopadne jakkoliv) bude znamenat, že se jí bude ve Washingtonu dostávat méně pozornosti než doposud. Na druhé straně, plody užší spolupráce v oblasti civilní energetiky zůstanou zachovány (podobně jako tomu v minulosti bylo u vedlejších produktů radarových jednání).

Po minulých výkyvech, vzniklých z nerealistických očekávání a potlačeného vnímání asymetričnosti, která je pro vzájemné vztahy s USA klíčovým strukturním prvkem, charakterizuje tyto vztahy ve větší míře setrvačnost (a to i přes existující sporné body, zejména dohodu o investicích) a reaktivnost (v minulém roce postřehnutelná např. při kladné odpovědi na žádost o poskytování konzulárních služeb v Sýrii) spojená s improvizací (viditelnou na případě měnicích se návrhů centra MATC či promyšlení možností, jak získat na účasti Westinghouse v temelínském tendru).

U části českých zahraničněpolitických elit s výraznějšími atlantistickými sklony vzbudila jisté naděje kandidatura M. Romneyho na prezidenta, zvláště vzhledem k jeho kritice zanedbání, či dokonce opuštění tradičních střeoevropských spojenců Obamovou administrativou za přehavou cenu *resetu* ve vztazích s Moskvou. Naděje na návrat politiky G. W. Bushe (včetně oživení plánů na vybudování radaru v ČR) by se však s největší pravděpodobností ukázaly jako liché. Tak či onak, druhé Obamovo vítězství jasně ukázalo, jak se bude americká zahraniční politika v příštích letech alespoň ve vztahu ke střední a východní Evropě vyvíjet. Pro to, jak bude z Prahy čtena – a tím pádem pro pokračující normalizaci vzájemných vztahů (včetně rostoucí míry setrvačnosti) –, je to jediné dobře.

Poznámky

- ¹ Citováno dle Ditrych, Ondřej (2012a): Spojené státy americké v české zahraniční politice. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej (eds.): *Česká zahraniční politice v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ² ČTK, 7. 11. 2012.
- ³ Mitt Romney, projevy v Polsku (31. 7. 2012) a na Republican National Convention (30. 8. 2012).
- ⁴ Tato teze je rozvedena viz Ditrych, Ondřej (2012b): The Future of U.S. Foreign Policy: No Revolutions. In: Majer, Marian–Ondrejcsák, Róbert–Tarasovič, Vladimír (eds.): *Panorama of Global Security Environment*. Bratislava: CENAA.
- ⁵ Podle tiskové zprávy Ministerstva obrany ČRE, 21. 11. 2012. On-line: www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/armady-nato-po-ukonceni-mise-isaf-ceka-_postafghansky-svet_-77226/.
- ⁶ ČSSD. On-line: www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/cssd-nesouhlasí-se-zbrklým-prodluzováním-mandatu-ceske-armady-v-afghanistanu-o-dalsi-dva-roky/.
- ⁷ ČTK, 18. 4. 2012.
- ⁸ ČTK, 23. 1. 2012 a 24. 1. 2012.
- ⁹ Email id. 117802, 2. 9. 2011.
- ¹⁰ ČTK, 18. 4. 2012.
- ¹¹ ČTK, 27. 4. 2012.
- ¹² ČTK, 3. 12. 2012.
- ¹³ Více k tomuto tématu viz Ditrych, Ondřej (2013): Czech Republic and the WikiLeaks Cables. In: Rácz, András (ed.): *The WikiLeaks Cables and Their Impact on the Visegrad Countries and the Baltic States*. Budapest: HIIA.
- ¹⁴ ČTK, 3. 12. 2012.
- ¹⁵ *Lidové noviny*, 13. 6. 2013.
- ¹⁶ Tisková zpráva MPO, 12. 12. 2012. On-line: www.mpo.cz/dokument118548.html.
- ¹⁷ ČTK, 7. 9. 2012.
- ¹⁸ ČTK, 21. 9. 2012.
- ²⁰ Srv. portál *BusinessInfo.cz*. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-zemi-spojene-staty-americke-23811.html#!&chapter=2.
- ²¹ Pro více informací viz MPO ČR. On-line: www.mpo.cz/dokument101785.html.
- ²² Viz MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/consulate.newyork/cz/obchod_a_ekonomika/vstup_na_trh_usa/manual_pro_exportery_2012.html.
- ²³ Pro více informací o festivalu, jehož první ročník byl věnován T. G. Masarykovi a druhý Antonínu Dvořákovi, viz on-line: www.mutualinspirations.org/about-the-festival.